

MKT Hizmetinin Hukuki Muhatabı ve Karşılaşılacak Riskler Hususunda Üye ve Yatırımcı Bilgilendirme Notu

Merkezi takas kurumlarınca sunulan Merkezi Karşı Taraf hizmetlerinde kullanılan iki temel model bulunmaktadır. *'Principal model'* olarak isimlendirilen ilk modelde takas kurumlarının hukuki muhatabı üyelerdir. Müşterilerin (yatırımcıların) tüm işlemleri üyelerce merkezi takas kurumuna taahhüt edilir. *'Agency model'* olarak isimlendirilen ikinci modelde büyük kurumsal müşteriler (yatırımcılar) merkezi takas kurumlarınca hukuken muhatap kabul edilebilmekte, ancak bu müşterilerin (yatırımcıların) tüm işlemleri üyelerce takas kurumuna garanti edilmektedir. Diğer bir ifade ile müşteriler takas kurumuna karşı olan doğrudan yükümlülüklerini yerine getirmediğinde, üyeler verdikleri garanti uyarınca müşterilerin takas kurumuna karşı olan taahhütlerini yerine getirmektedirler.

Takasbank MKT hizmetini *'principal'* modeli ile sunmaktadır. MKT hizmeti sunulan piyasalarda Takasbank'ın hukuki muhatabı MKT üyeleridir. MKT üyelerinin müşterilerine (yatırımcılara) karşı olan yükümlülüklerinden Takasbank sorumlu değildir. Takasbank MKT hizmetinde üyelerin müşterilerini (yatırımcıları) doğrudan muhatap alamaz, üyelerin müşterilerinin (yatırımcıların) Takasbank'a doğrudan verecekleri talimatlarla işlem tesis edemez.

Takasbank MKT üyelerini, Takasbank'a karşı olan mali ve operasyonel yükümlülüklerini yerine getirme güçlerini dikkate alarak belirlemekte, MKT üyelerine kredi derecelerine göre risk limiti tahsis edilmekte, limit dahilinde doğabilecek riskler ise MKT üyesi olarak kabul edilen her bir kurumun %100 temerrüt edeceği varsayımıyla teminatlandırılmaktadır. Kurulan sistem, MKT üyelerinin takas risklerini sınırlandırma ve tamamıyla karşılama amacı gütmekte, Takasbank tarafından MKT üyelerinin müşterilerine veya diğer kişi veya kurumlara olan yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyetlerinin takip edildiği veya bilindiği anlamına gelmemektedir.

Doğabilecek risklerin üyeler tarafından teminatlandırılması iki yöntemle sağlanmaktadır: (i) işlem (başlangıç +değişim) teminatları (ii) garanti fonları.

Garanti fonları, MKT piyasasında yaşanan temerrütlerde ortaya çıkacak zararların, gerektiğinde temerrüde düşmemiş MKT üyelerine paylaşılması amacıyla kurulmaktadır. Garanti fonlarına yatırılacak varlıkların, üzerinde serbestçe tasarruf edilebilecek veya geri dönüşü kesin bir aktif olarak değerlendirilmemesi gerekir. Üyelerce garanti fonlarına yatırılacak varlıkların kendi portföylerinden karşılanması, müşteri teminatlarını garanti fonlarına yatırmamaları gerekmektedir. Takasbank kurduğu risk yönetim sistemiyle hem MKT hizmetlerine tahsis ve taahhüt ettiği sermayesini hem de MKT üyelerinin katılımıyla oluşturduğu garanti fonlarını korumaya çalışmaktadır.

İşlem teminatları Takasbank nezdinde üyenin tasarrufu altında bulunan hesaplarda portföy ve müşteri ayrımıyla izlenmektedir. Bireysel müşterilere ait teminatlar hem üyenin portföy teminat hesaplarından hem de diğer müşteri teminat hesaplarından ayrı izlenmektedir. Üyenin portföy hesabı ile ilişkili teminatlar müşteri hesaplarının teminat açığının kapatılmasında kullanılabilir. Bireysel müşteri hesaplarındaki teminatların ne portföy ne de diğer müşteri teminat açıklarının

karşılanmasında kullanımı mümkün değildir. Dolayısıyla müşteri teminatlarının, müşterinin bilgisi veya talimatı veya amacı dışında kullanması türünden Sermaye Piyasası Kanunu'na aykırı bir durumla karşılaşmadığı müddetçe, Takasbank nezdindeki tekil müşteri hesaplarına yatırılan teminatlar hem üyenin hem de diğer müşterilerin temerrüt ve aczinden korunmaktadır. Ancak müşterilerce, Takasbank nezdinde açtırılan tekil müşteri hesapları üzerindeki tasarruf yetkisinin üyeye ait olduğu ayrıca müşterilere ait teminatların müşterilerin talimatları doğrultusunda Takasbank nezdindeki müşteri hesaplarına tam olarak yatırılıp yatırılmadığının Takasbank tarafından bilinmesine imkan olmadığı unutulmamalıdır. Takasbank MKT üyesinin, tekil müşteri hesaplarından teminat çekme yetkisini sadece müşterinin bulunması gereken teminat (risk) miktarı için kısıtlamaktadır. Dolayısı ile tekil müşteri hesaplarındaki gerekli yükümlülüğün üzerindeki fazla teminatların üye tarafından serbestçe çekilmesi mümkün bulunmaktadır. Üyenin hesaplar üzerindeki tasarruf yetkisi, ancak temerrüt halinde kısıtlanmakta, bu durumda özel olarak izin verilmedikçe, üye hesaplar üzerinde işlem yapamamaktadır.

Takasbank nezdinde MKT üyesine bağlı tekil müşteri hesaplarında pozisyon ve teminata sahip olan yatırımcıların, Takasbank tarafından kendilerine sunulan uzaktan sorgulama imkanını kullanarak, pozisyon (risk) ve teminat tutarlarını yakından takip etmeleri kendi menfaatlerine görülmektedir.

MKT üyelerince Takasbank'a işlem (başlangıç+ değişim) teminatı olarak veya garanti fonu katkı payı olarak tevdi edilen varlıklar 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 73/2'nci maddesi ile koruma altında alınmıştır. Kanun'un 73/2'nci maddesinin teminat ve garanti fonu varlıklarını hem Takasbank'ın tasfiye, iflası ve alacaklılarının takibinden hem de nemalandırılmak amacıyla Takasbank tarafından transfer edildikleri bankaların veya muhafaza edildikleri saklama kuruluşlarının tasfiye veya iflasından ve bu kuruluşların alacaklılarının takibinden koruduğu değerlendirilmektedir.

Herhangi bir MKT üyesine bağlı tekil müşteri hesaplarında izlenen teminat ve pozisyonların diğer bir MKT üyesine taşınması (i) temerrüt öncesi ve (ii) temerrüt sonrası olmak üzere iki değişik süreç tabidir.

Temerrüt öncesi taşımada, müşteriye ait pozisyon ve bunların bağlı olduğu teminat hesapları, müşterinin bağlı olduğu üyeye yapacağı yazılı talep üzerine devrecek üyenin onayı ve devralacak üyenin kabulü ile Takasbank tarafından devralacak üye tarafından açtırılacak hesaplara taşınabilmektedir. Takasbank, taşıma işlemlerini devralacak üyenin limit ve pozisyon sınırlarına uyumunu gözeterek yerine getirmektedir.

Merkezi Karşı Taraf hizmeti verilen piyasalarda gerçekleşecek herhangi bir temerrüt durumunda, temerrüde düşen üyeye (mütemerrit üye) bağlı tekil pozisyon hesaplarında izlenen pozisyonlar ve bunlara bağlı teminatların temerrüde düşmemiş başka bir üyeye taşınabilmesi için; ilgili üye ile Takasbank arasında devralacak MKT üyesine ilişkin önceden bir belirleme yapılmış olması halinde mütemerrit üyenin tekrar rıza ve onayı aranmaksızın taşıma işlemi gerçekleştirilebilmektedir. Herhangi bir sebeple 24 saat içinde taşımının gerçekleştirilememesi halinde diğer tedbirlerin alınması mümkündür.

Devralacak üyeye dair herhangi bir belirleme yapılmamış olması halinde ise mütemerrit üye (tüzel kişiliğini temsil ve ilzama yetkili olanlar) ile devralmaya istekli bir MKT üyesi arasında anlaşma sağlanması ya da müşteriler veya Takasbank tarafından böyle bir üyenin bulunması halinde taşıma işlemleri süreye bağlı olmaksızın gerçekleştirilebilecektir. Ancak bu kapsamda taşıma imkânlarının araştırılması Takasbank'ın ilgili teminatları da kullanarak pozisyonları kapatmasına engel teşkil etmemektedir. Bu süreçte Sermaye Piyasası Kurulu tarafından mütemerrit üyeye ilişkin verilebilecek talimatlar da belirleyici olacaktır. Takasbank'ın MKT hizmetlerindeki hukuki muhatapı üye olduğundan, daha önceden taşımaya ilişkin belirleme yapılmamış olması halinde, üyenin veya tasfiye idaresinin rızasının aranmadan, müşterilerin talepleri doğrultusunda işlem tesis edebilmesi ancak Sermaye Piyasası Kurulu'nun konu ile ilgili vereceği talimatlarla mümkün olabilecektir.

Takasbank, taşınan işlem pozisyonları ve teminatlara ilişkin olarak Takasbank kayıtları ile mütemerrit üye kayıtları arasında mutabakat sağlanıncaya kadar, teminatların devralan üye tarafından çekilmesini engelleyebilmektedir.

MKT üyelerinin de, müşteri kaynaklı temerrütlerin, Takasbank tarafından üyenin temerrüdü olarak görüldüğünü (MKT nezdinde hukuken temerrüde düşenin MKT üyesi olduğunu) ve tekrarlayan müşteri kaynaklı temerrütler nedeniyle, bu temerrütler verilen sürede kapatılmış olsa bile disiplin cezalarına muhatap olabileceklerini ve hatta MKT üyeliklerinin sona erdirilebileceğini dikkate alması gerekmektedir. Dolayısıyla müşterilerinin temerrüt ihtimali yüksek işlemlerine aracılık edilmemesi veya sıklıkla temerrüde neden olan müşteri ve işlemleri yakından takip etmeleri MKT üyelerinin menfaatinedir.

Takasbank garanti fonları dışında, olağanüstü koşullarda değişim teminatı (organize türev piyasasında kar dağıtımı) kesintisi yapma, pozisyonların zorunlu devri veya sonlandırılması türünden etkin kurtarma (*recovery*) araçları ile de donatılmış olup, gerektiğinde bu araçlar da, zarar fonlamasında işlev görebilecektir. Bu araçlar yatırımcıların hesaplarının bağlı olduğu üyenin temerrüdü veya olağanüstü koşullarda yatırımcıların kazanç beklentilerinin realize edilememesine veya kazançlı pozisyonların vadesine kadar muhafaza edilememesine neden olabilir. Üyelerin, kendi temerrütleri veya olağanüstü koşullarda Takasbank tarafından uygulanabilecek tedbirlerin olası yansımaları hususunda müşterilerini bilgilendirmeleri, müşteri sözleşmelerini Takasbank ile imzaladıkları MKT üyelik sözleşmelerini gözönünde tutarak düzenlemeleri beklenir.